

Anatol PETRENCU

Raptul Basarabiei, Nordului Bucovinei, Ținutului Herța. Prima ocupație sovietică (1940-1941)

A.P. – doctor habilitat în științe istorice, profesor universitar. În 2010 a făcut parte din Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova. Din octombrie 2010 este directorul Institutului de Istorie Socială și redactor-șef al revistei „ProMemoria”. Cărți publicate: *România și Basarabia în anii celui de-al Doilea Război Mondial* (1999), *Polonezii în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Istoria politică* (2005), *Basarabia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial: 1939-1945* (2006), *Varșovia văzută de un istoric basarabean* (2006), *Istoria contemporană: studii, materiale, atitudini* (2011).

Anexarea Basarabiei de către Rusia țaristă a fost primul act al imperiului de Nord de a se extinde în Balcani și s-a realizat pe contul poporului român. În teritoriul acaparat, Rusia, se știe, a promovat o politică de „uniformizare” a populației băștinașe cu restul popoarelor din imperiu, altfel spus – o politică de deznaționalizare și de rusificare. Aceste eforturi s-au materializat plenar: au fost rusificate orașele basarabene, a fost adusă populație alogenă în Sudul Basarabiei, ceea ce a determinat modificarea structurii etnice a zonei etc., iar într-un termen mai îndelungat a fost impusă minciuna că Basarabia ar fi pământ rusesc. În schimb, evenimentele de la sfârșitul anului 1917 – începutul anului 1918 au demonstrat că nu a fost totul pierdut, că s-au găsit forțe politice naționale românești capabile să afirme identitatea românească a provinciei răpite, înfăptuind Unirea din 27 martie 1918 cu Patria-mamă România. Cei 22 de ani de viață națională au fost deosebit de benefici pentru basarabeni: s-a mărit numărul populației datorită sporului natural – natalitatea a depășit mortalitatea, asistența socială și medicală corespundea nivelului european din acel timp, sistemul de educație a fost unul performant, cu rezultate palpabile.

Către sfârșitul anilor '30 ai secolului trecut situația pe continentul european s-a agravat datorită apropierii celor două regimuri totalitare – nazist și bolșevic –, regimuri doritoare de noi

cuceriri teritoriale. În acest context, România intră în vizorul Kremlinului, fapt consemnat în Protocolul adițional secret, atașat Pactului Ribbentrop-Molotov, semnat la 23 august 1939. După declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial și înfrângerea militară a Franței în iunie 1940, sovieticii au formulat pretenții față de România. Astfel, ceva mai devreme, pe data de 29 martie 1940, Președintele Consiliului Comisarilor Poporului, tot el – Comisar al poporului pentru afaceri externe, Veaceslav Molotov a ținut un discurs în cadrul sesiunii Sovietului Suprem al U.R.S.S., în care a afirmat că există „o problemă litigioasă nerezolvată, aceea a Basarabiei, a cărei anexare de către România nu a fost niciodată recunoscută de Uniunea Sovietică, cu toate că aceasta n-a pus niciodată chestiunea înapoierii Basarabiei pe cale militară”¹.

La 23 iunie 1940, a doua zi după semnarea actului de capitulare a Franței, V. Molotov i-a declarat lui Fr. Schulenburg, ambasadorul Germaniei la Moscova, că „soluționarea chestiunii Basarabiei nu mai suferă nici o amânare. Guvernul sovietic caută, deocamdată, să soluționeze chestiunea pe cale pașnică, dar el intenționează să utilizeze forța în caz dacă Guvernul român va respinge acordul pașnic”².

În urma unor consultări speciale cu puterea Germaniei naziste, U.R.S.S. a remis României nota ultimativă din 26 iunie 1940, plină de falsuri, cinism, dorința de a umili un stat pe care îl știa mai vulnerabil din punct de vedere militar³.

Pe 27 iunie 1940 regele României Carol al II-lea a convocat două ședințe ale Consiliului de Coroană la care s-a pus în discuție problema ultimatumului sovietic. La prima ședință a Consiliului de Coroană rezultatele votării au fost: din cei 26 de participanți 11 s-au pronunțat pentru respingerea notei ultimative sovietice, 10 – pentru acceptarea ei, 4 – pentru discuții cu sovieticii, 1 vot a fost rezervat⁴. Astfel, cei mai mulți participanți la ședință s-au pronunțat pentru respingerea dictatului bolșevic. Suveranul României a observat însă că „în chip cu totul straniu”⁵, „...rezultatul votului a fost pentru primirea ultimatumului”⁶. În după-amiaza aceleiași zile Gh. Tătărescu, Primul-Ministru al României, l-a vizitat pe rege. Din discuțiile avute, Carol al II-lea a înțeles că Gh. Tătărescu „este pentru cedare”⁷. Ideea cedării intrase atât de mult în sufletul unora, scrie în *Însemnările zilnice* regele Carol al II-lea, încât Gh. Tătărescu și chiar Ion Ilcuș, Ministrul Apărării Naționale, l-au sfătuit ca Decretul de mobilizare a armatei să nu fie publicat.

La cea de-a doua ședință a Consiliului de Coroană au participat 28 de miniștri și consilieri regali. Primul-Ministru Gh. Tătărescu a recapitulat cele întâmpla-

te de dimineață și a dat citire notei de răspuns adresate Guvernului sovietic. Șeful Marelui Stat Major, generalul Florea Țeneseu, a prezentat un raport ce conținea „date uluitoare”⁸ privind ponderea forțelor din România și U.R.S.S., la care au fost adăugate forțele militare ungare și bulgare. Datele trebuiau „să conducă la întărirea concluziei celor prezenți că România nu avea altă cale de urmat decât acceptarea pretențiilor teritoriale ale Kremlinului”⁹. Din cei prezenți la ședință, 21 au votat pentru acceptarea ultimatumului sovietic, 6 s-au pronunțat pentru respingerea lui, iar unul s-a abținut. Carol al II-lea a notat în *Însemnările zilnice*: „Am ieșit din el (de la Consiliul de Coroană – *n. – A.P.*) amărât și dezgustat, toți acei care făceau pe eroii la prânz s-au dezumflat. Numai 6 voturi, din cei 26 prezenți, au fost pentru rezistență. Numele lor merită să fie înscrise cu litere de aur în cartea demnității românești: Nicolae Iorga, Victor Iamandi, Silviu Dragomir, Traian Pop, Ștefan Ciobanu, Ernest Urdăreanu. Toți ceilalți, cu oarecare nuanță au fost pentru acceptarea ultimatumului”¹⁰.

În noaptea de 27 spre 28 iunie 1940, Guvernul sovietic a adresat României a doua notă ultimativă în care cerea următoarele:

„1. În decurs de patru zile, începând cu orele 14⁰⁰ după ora Moscovei, la 28 iunie, să se evacueze teritoriul Basarabiei și Bucovinei de trupele românești; 2. Trupele sovietice în același timp să ocupe teritoriul Basarabiei și partea de Nord a Bucovinei; 3. În decursul zilei de 28 iunie trupele sovietice să ocupe următoarele puncte: Cernăuți, Chișinău, Cetatea Albă; 4. Guvernul regal al României să ia asupra sa răspunderea în ceea ce privește păstrarea și nedeteriorarea căilor ferate, parcurilor de locomotive și vagoane, podurilor, depozitelor, aerodromurilor, întreprinderilor industriale, uzinelor electrice, telegrafului. 5. Să se numească o comisie alcătuită din reprezentanți ai Guvernului român și ai Guvernului sovietic, câte doi din fiecare parte, pentru lichidarea chestiunilor în litigiu în legătură cu evacuarea armatei române și instituțiilor din Basarabia și partea de Nord a Bucovinei”¹¹.

Pe data de 28 iunie 1940 trupele sovietice au invadat România, ocupând nu doar Basarabia și Nordul Bucovinei, ci și Ținutul Herța și insule de la Gurile Dunării.

Așadar, după ce a semnat pactul sovieto-german din 23 august 1939, consultându-se de fiecare dată cu Berlinul, conducerea U.R.S.S. a materializat, pas cu pas, prevederile Protocolului adițional secret, încorporând teritoriile trecute în zona sovietică de interes. Având scopuri bine determinate, ce intrau în flagrantă contradicție cu interesele fundamentale ale popoarelor, cu normele elementare ale dreptului internațional, Stalin și anturajul lui au interpretat

anexările drept acte de „binefacere”, de „eliberare” și de „ocrotire” a popoarelor, drept un „marș triumfal” spre Occident.

În Declarația de la Chișinău a Conferinței internaționale „Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele sale pentru Basarabia” (26-28 iunie 1991) s-a subliniat: „Anexarea de către Uniunea Sovietică a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța – teritorii care nu-i aparțineau și asupra cărora nu avea nici un drept, a constituit primul act al tragediei naționale – sfârșecarea României în anul 1940, punând la grea încercare întregul popor român și aducându-i imense suferințe și incalculabile daune. Trecerea totală a acestor teritorii în componența U.R.S.S. a avut consecințe dramatice pentru întregul popor român, îndeosebi pentru populația din teritoriile respective”¹².

Pentru soluționarea problemelor apărute la cedarea Basarabiei a fost constituită o comisie mixtă sovieto-română, care și-a desfășurat lucrările la Odesa, apoi – în altă componență – la Moscova. Între altele, comisia a examinat amănunțit stabilirea traseului de frontieră terestră între U.R.S.S. și România (în Bucovina), precum și cel de pe Prut și Dunăre. Tratatul de frontieră ar fi intrat în vigoare dacă părțile ar fi ajuns la o înțelegere în privința tuturor celor trei porțiuni ale hotarului. Dar sovieticii au insistat foarte mult să-și păstreze câteva insule românești ocupate de armata roșie la gurile Dunării. Vicecomisarul poporului pentru afaceri externe V. Dekanozov insista în fața reprezentanților României asupra desfășurării unor negocieri: „Pentru U.R.S.S. întărirea pozițiilor sale pe brațul Chilia prezintă un interes însemnat. Este vorba de un interes definitiv...”¹³. Sovieticii erau însă intransigenți privind frontiera cu România. Pe de altă parte, negociatorii români au dat dovadă de curaj și patriotism. Ei n-au semnat documentul privind porțiunea dunăreană a graniței impuse de U.R.S.S. și întrucât partea „dunăreană” a tratatului n-a fost aprobată, n-a fost semnat tratatul în ansamblu¹⁴. Astfel, România regală n-a recunoscut și n-a semnat tratatul de frontieră cu U.R.S.S.

Imediat ce s-au instalat, chiar din prima zi, autoritățile sovietice au scos în afara legii organele administrative existente, organele judiciare, militare și polițienești. A fost interzisă activitatea partidelor politice (cu excepția celui bolșevic) și au fost suprimate sindicatele, numite de ocupanți „fasciste și reacționare”. În teritoriile cotate au fost aplicate legile existente în U.R.S.S. Funcțiile administrației românești au fost preluate de comisariatele militare și de organele politice ale armatei roșii, acestea din urmă asumându-și prerogativele formării noilor organe administrative locale. A început constituirea consiliilor satești (*selsoviet*), comitetelor executive raionale (*raispolcom*) cu secțiile: agrară (*raizerno*), financiară (*raifino*) etc. Au fost instituite tribunale,

secții de miliție, reprezentanțe ale NKVD-ului. Așa cum atestă documentele timpului, în funcțiile de președinți și secretari ai comitetelor executive au fost numite persoane venite de peste Nistru. După 28 iunie 1940, conducerea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (R.A.S.S.M.) și-a extins împuternicirile asupra Basarabiei doar formal, în realitate toate directivele veneau de la Moscova.

Prima decizie oficială a conducerii de la Kremlin în vederea instaurării regimului bolșevic în teritoriile ocupate a fost cea din 2 iulie 1940, intitulată *Probleme ale CC al PC(b) din Ucraina*. Aceasta prevedea constituirea comitetelor județene de partid și a comitetelor executive județene în Basarabia și Nordul Bucovinei. Deja pe 3 iulie 1940 CC al PC(b) din Ucraina confirma componența comitetelor județene ale Partidului Comunist din Ucraina în Basarabia și Nordul Bucovinei. Printre persoanele confirmate în funcții de conducere (în total 51) doar doi erau români: T. A. Konstantinov și S.S. Zelenciuk, dar niciunul nu era originar din Basarabia.

La 4 iulie 1940, Prezidiul Sovietului Suprem al R.S.S. Ucrainene aproba componența comitetelor executive județene din Basarabia și Nordul Bucovinei, organe ale puterii sovietice. Din cei 75 de funcționari împuterniciți să constituie sovietele județene doar doi erau români. Respectivile decizii ale forurilor supreme ale Ucrainei erau adoptate în condițiile în care, pe 27 iunie 1940, se forma comitetul de partid al comuniștilor ieșiți din ilegalitate. Dar comuniștii ilegaliști din Basarabia n-au fost recunoscuți de tovarășii lor de idei de la Kremlin. Nici unul dintre comuniștii ilegaliști n-a participat la Congresul I al PC(b) din Moldova, iar mulți comuniști ilegaliști basarabeni au fost deportați în Siberia sau condamnați la ani grei de pușcărie.

Totodată, regimul bolșevic „a soluționat” problema statutului Basarabiei în strictă conformitate cu interesele geopolitice ale Kremlinului. În acel timp au existat două variante de soluționare a „chestiunii” date. În articolul de fond al ziarului „Pravda” din 11 iulie 1940, organul central de presă al bolșevicilor, s-a menționat: „Teritoriul Republicii Unionale Sovietice Socialiste Moldovenești va fi de peste 50 mii km², iar populația – de peste 3 milioane 700 de mii de locuitori. Astfel, viitoarea R.S.S.M. se va prezenta ca un stat cu un teritoriu mai întins decât cel al Belgiei, Olandei, Elveției”. Ideile expuse de „Pravda” se încadrau în formula „reunirea R.A.S.S.M. cu Basarabia”. A existat însă și un proiect ucrainean. Conducătorii de la Kiev insistau să li se cedeze județul Ismail și „propuneau” pentru viitoarea R.S.S.M. doar 6 din cele 14 raioane ale R.A.S.S.M. Conform variantei ucrainene, populația Republicii Unionale Moldovenești urma să alcătuiască circa 2 milioane 272 de mii de locuitori, românii (moldove-

nii) constituind 66%, ucrainenii – 6,94%, rușii – 9,25%, restul naționalităților – 17,7%. Ceea ce planificau ucrainenii era concentrat în formula „reunirea populației moldovenești din raioanele R.A.S.S.M. cu populația majoritar compactă a Basarabiei”. Or, varianta ucraineană venea să submineze unitatea teritorială a românilor trecuți cu forța sub autoritatea Kremlinului.

Documentele demonstrează că au existat anumite disensiuni între conducerea U.R.S.S. și cea a Ucrainei cu privire la hotarele viitoarei R.S.S.M., disensiuni care în cele din urmă au fost rezolvate în favoarea Ucrainei. N-au fost incluse în R.S.S.M. județele românești Hotin, Cetatea Albă și Ismail cu o populație de 959.115 oameni, dintre care 272 314 (28,4%) – români, iar ucrainenii alcătuind doar 25,4% (244.017 persoane).

Pentru a-și atinge scopurile expansioniste, conducerea bolșevică a Ucrainei, ca, de altfel, și cea de la Moscova, a comis falsuri grosolane. De exemplu, vorbind despre județul Ismail, M. Greciuha, președinte al Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S.U., afirma că 33,3% din populație era alcătuită din bulgari și găgăuzi, care, „fiind triburi slave”, aveau mai multe lucruri comune în privința modului de viață cu ucrainenii decât cu moldovenii¹⁵. În realitate bulgarii și găgăuzii din județul Ismail alcătuiau 18% din locuitori, iar găgăuzii, încadrați în aceeași proporție, nu sunt de origine slavă.

La nord, ca și la sud, hotarul a fost trasat în mod arbitrar, fără a se ține cont de componența națională a teritoriilor, iar 8 raioane din fosta R.A.S.S.M., populate cu români, erau trecute fără nicio justificare în componența R.S.S.U.

La 2 august 1940 sesiunea Sovietului Suprem al U.R.S.S. constituia R.S.S. Moldovenească, deși hotarele noii formațiuni statale nu erau trasate definitiv. Organul suprem de conducere al U.R.S.S. a adoptat *Legea cu privire la formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești Unionale*, care a fost o creație arbitrară, bazată pe înșelăciune, ipocrizie și ilegalitate. Chiar preambulul legii începea cu un fals: „Venind în întâmpinarea doleanțelor oamenilor muncii din Basarabia, ale oamenilor muncii din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească privind reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din R.A.S.S. Moldovenească și călăuzindu-se de principiul dezvoltării libere a naționalităților...”¹⁶. Faptele demonstrează cu certitudine că inițiativa creării R.S.S.M. nu a fost a populației din cele două teritorii menționate; populația nu a făcut o asemenea cerere. La sesiunea Sovietului Suprem din august 1940 a fost prezentă o delegație din 32 de persoane, care ar fi reprezentat populația autohtonă. Membrii delegației basarabene, care aveau statutul de „oaspeți ai Kremlinului”, au fost admiși la lucrările sesiunii numai după ce T. Konstantinov a fost obligat să accepte ca o parte organică a Basarabiei să intre

în componența Ucrainei. Începuse gala spectacolelor de umilire a populației românești: delegații au trebuit să „mulțumească” lui I. Stalin pentru cele săvârșite de el: „Trimițându-ne pe noi, fericiții, la Moscova, muncitorii din Basarabia ne-au rugat să vă transmitem că noi, toți ca unul, dorim doar atât: reunirea cât mai grabnică, frățească, cu populația moldovenească.”¹⁷. Ținem să subliniem, în mod special, că faimoasa Constituție stalinistă din 1936 împuternicea Sovietul Suprem să accepte includerea unor noi republici sovietice în componența U.R.S.S., dar nu și crearea unor republici noi în teritoriile U.R.S.S.

La scurt timp după constituirea R.S.S. Moldovenești a fost delimitată frontiera de Est a acesteia, frontieră ce coincide cu cea de astăzi a Republicii Moldova.

După proclamarea R.S.S.M., s-a intensificat procesul de comunizare a economiei: au fost naționalizate băncile (6 iulie 1940), a fost naționalizat pământul (15 august 1940), la sate a fost pusă în aplicare politica comunismului de război: 200 de mii de tone de grâu rechiziționat de la țăranii au fost expediate în Germania nazistă, cu care U.R.S.S. era în perioada „lunii de miere”. Autoritățile comuniste au trecut apoi la colectivizarea pământului naționalizat și împărțirea lui țăranilor: pe data de 15 februarie 1941 existau oficial 29 de colhozuri, întrunind 3.629 de gospodării cu membrii lor¹⁸. Asigurarea populației cu produse alimentare a scăzut brusc: țăranii nu mai erau interesați și nu aveau posibilitatea să aducă la orașe produsele muncii lor. Regimul bolșevic a promovat o politică de prețuri vădit defavorabilă pentru agricultori. Prețul unui kilogram de carne de porc era de 7 ruble, de carne de pasăre (găină) – 9-12 ruble, de ceapă – 2 ruble, porumbul costa 4 ruble pudul (16 kg). Prețul unei perechi de pantaloni de calitate proastă (50% lână) costa 600-700 de ruble; o pereche de cizme țărănești – 110 ruble (prețurile pentru februarie 1941). În aceeași perioadă, salariul lunar, de exemplu, al unui șef de oficiu poștal era de 265 de ruble, al unui poștaș – 120 de ruble, un zilier primea 5-6 ruble / zi¹⁹. Multă lume rămăsese fără lucru și o ducea extrem de greu. Nenumărate mori și fabrici de ulei vegetal fuseseră demontate, iar utilajul transportat peste Nistru. „Lucrările (de demontare – n. A.P.) erau executate noaptea, tot noaptea erau încărcate mașinăriile în vagoane”, se sublinia într-un raport²⁰. La sate lumea stătea pe întuneric, gazul lampant lipsea. Deși locuitorilor Basarabiei li s-au perfectat pașapoarte, ei nu puteau să se deplaseze decât cu permise speciale, eliberate de la caz la caz, pe un termen de până la 3 luni.

În teritoriile românești anexate sovieticii au instalat un regim sângeros, promovând teroarea față de populația autohtonă²¹. Politica bolșevică de sovietizare a Basarabiei includea și strămutarea forțată a populației, practică permanent pe întinderile imperiului roșu.

Odată cu retragerea armatei și a administrației românești, o parte considerabilă a populației din Basarabia s-a refugiat peste Prut. Către sfârșitul lunii octombrie 1940, numărul celor plecați din Basarabia s-a ridicat la peste 100.000 de persoane²². Exodul românilor basarabeni a continuat și în lunile următoare.

La 5 septembrie 1940, guvernul U.R.S.S. și cel al Germaniei au semnat un acord cu privire la evacuarea germanilor de pe teritoriul Basarabiei și Nordului Bucovinei în cel de-al treilea Reich. Au fost strămutați forțat peste 100.000 de germani²³.

Organele represive ale U.R.S.S. (comisariatul de interne, cel al securității – poliția secretă bolșevică) au pregătit deportarea în masă a „elementelor” antisovietice. Dar nu numai atât. Ele au arestat, maltratată și omorât în chinuri groaznice mulți oameni pașnici, găsiți de către sovietici a fi „vinovați” că nu erau și ei proletari în cel mai prost înțeles al acestui cuvânt, de „pauper”. Așa cum au subliniat autorii studiului *Basarabia dezrobită. Drepturi istorice. Nelegiuiri bolșevice, înfăptuiri românești*, publicat în 1942, teroarea a fost „instrumentul de căpetenie pus în mână conducătorilor regimului (bolșevic – n. – A.P.)”²⁴. Revoluțiile întotdeauna s-au caracterizat prin violență, „regimul sovietic însă a întrecut cu mult în sălbăticie, în perversitate și sadism tot ceea ce au făcut mișcările teroriste cunoscute până acum în istorie”²⁵. Autorii acestui important studiu au constatat că „întreg pământul Basarabiei a fost semănat cu mii de cadavre ale românilor care își țineau legea și sufletul nevândute”²⁶. Ei au adus câteva exemple ale crimelor săvârșite de bandele bolșevice (la Orhei, Cetatea Albă, județul Cahul). Materialele din arhive completează mult acest tablou apocaliptic. De exemplu, conducerea Guvernământului Basarabiei raporta Președinției Consiliului de Miniștri (la 16 octombrie 1941) despre săpăturile în beciul localului din str. General Voitoianu, nr. 25, din Ismail, fost sediu al NKVD-ului local, unde s-au găsit corpurile a 5 bărbați între 45-60 de ani și al unei femei de 22-23 de ani. În raport se menționează: „Cadavrele au fost îngropate cu capul în jos, legate cu mâinile la spate și la ochi. Din expertiza făcută s-a stabilit că sunt îngropați de aproximativ 7-8 luni. Cadavrele prezintă arsuri pe corp, deducându-se că au fost stropiți cu vitriol (...). Populația a venit în pelerinaj compact, crezând că va identifica vreun membru al familiilor dispărut sub ocupația bolșevică. Până în prezent nu s-a putut identifica niciun cadavru. Din partea poliției și garnizoanei locale s-au luat măsuri de menținere a ordinii”²⁷.

În septembrie 1941, „în partea din fund a curții fostului local al Consulatului italian din Chișinău, strada Viilor, nr. 97, devenit în timpul regimului sovietic sediul central al NKVD-ului local, în prezent distrus complet, într-un loc acoperit cu scânduri înalte s-au descoperit două gropi mari și altele mai mici, în care

au fost îngropate ultimele victime ale NKVD-ului”. Raportul inspectorului de poliție Alfred Pacsimade stabilește că execuția s-a făcut în beciul fostului consulat, unde au rămas urme evidente și unde s-au găsit două tărgi pline de sânge. În urma efectuării unor săpături au fost deshumate 85 de cadavre, dintre care 15 aruncate într-o groapă comună aveau mâinile iar unele și picioarele legate. Îmbrăcămintea sumară (pijama, cămașă de noapte) denotă faptul că persoanele respective au fost ridicate de acasă în timpul nopții și executate imediat, fără a fi cercetate. Printre victime erau șase ceferiști, doi preoți, s-au găsit, de asemenea, șepci de elevi. După sentințele de condamnare au fost identificați frații Petre și Pavel Țanțu, fostul șef al secției de gardieni publici din Chișinău Cernovschi, ceferiștii Teslaru Ion, Banu Ilie, Doroftei Dionisie, Tlușca Ene Grigore, Vieru Dimitrie și Guțu Teodor, Filipenco David, Melentievici și Șevcenco. După anumite semne a fost identificat și unul dintre preoți – Gh. Tudorache, presupus fruntaș legionar. În buzunarul hainei lui Pavel Țanțu s-a găsit o sentință dată de Tribunalul militar al NKVD-ului din regiunea militară Kiev, prin care acești doi frați au fost condamnați, în ziua de 21 iunie 1941, la moarte prin împușcare și li s-a confiscat averea, pe motiv că erau fii ai unui ofițer din armata albă. S-a constatat că victimele au fost împușcate în serie și aruncate în gropi²⁸.

În subteranele Palatului Mitropolitan din Chișinău, unde s-a aflat Consistoriul bisericesc și fabrica de lumânări și unde sovieticii au avut secția de spionaj a NKVD-ului, s-au descoperit mai multe celule individuale, unde fuseseră deținute cele mai suspecte și mai importante persoane care trebuiau să fie interogate cu o grijă deosebită. În același local au fost găsite instrumente speciale de tortură; se folosea îndeosebi curentul electric; în retragere sovieticii au încercat să distrugă respectivele instalații, însă acestea au putut fi reconstituite²⁹. Într-o dare de seamă a poliției din Orhei se menționa că încă de la ocuparea orașului de către trupele sovietice a început adevărata teroare contra populației pașnice din localitate. Arestări nemotivate, condamnări siluite ce au culminat cu deportările în Siberia au fost acte prin care au excelat bolșevicii.

Autoritățile bolșevice au trimis în Siberia copii nevinovați cu vârsta cuprinsă între 12 și 20 de ani, acuzați că ar fi răspândit manifeste naționaliste, că sunt „rămășițe” ale fostului regim românesc burghez și cuzist, de a căror soartă nu se mai știe nimic. În documentele din arhive s-a păstrat cazul de la Școala nr. 2 cu predare în limba română și cel de la Școala Pedagogică, unde un cerc de elevi au manifestat loialitate față de statul român. Ei au redactat un manifest, pe care l-au lipit pe ușa fostului liceu de băieți și pe care era scris: „Ne-am săturat de regimul și pâinea sovietică, vrem pâinea românească, jos Stalin și bolșevismul, sus românismul legionar, jos NKVD-ul, sus siguranța română!”³⁰.

În februarie 1941 Sesiunea Sovietului Suprem al R.S.S.M. a aprobat Constituția noii republici, croite pe teritorii românești. „Legea fundamentală” era o copie fidelă a Constituției R.A.S.S.M. cu unele completări, bazate pe noile realități. Statul recent creat era proclamat ca fiind „socialist, al muncitorilor și țăranilor”, iar baza politică o formau sovietele (consiliile) deputaților truditorilor, „care s-au întărit în rezultatul răsturnării puterii moșierilor și capitaliștilor și a stabilirii dictaturii proletariatului”³¹.

Totuși conducerea de la Kremlin nu a avut încredere în cea de la Chișinău. Astfel se explică faptul instituirii unui organ extra-legal, numit „împuternicitul CC al PC(b) din U.R.S.S. și al CCP al Uniunii R.S.S.” care a și procedat la deportarea „elementelor” ostile regimului. Ca bază „juridică” a strămutării basarabenilor a servit *Regulamentul cu privire la modul de aplicare a deportării față de unele categorii de criminali*, aprobat în mai 1941. La 7 iunie 1941, NKGB al R.S.S. Moldovenești a cerut 1.315 vagoane pentru trimiterea a 85.000 de basarabeni în regiunile Aktiubinsk, Cazahă de Sud, Karaganda, Kustanai, Kzîl-Orda, Novo-Sibirsk ș.a. Operațiunea de deportare a început în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941 (ora 2:30). Conform unor date, desigur incomplete, organele sovietice represive au reușit să strămute (până la 22 iunie 1941) peste 22.000 de oameni.

Deportările s-au făcut în mare grabă și în condiții îngrozitoare. Deciziile de a oprima familiile celor vizați erau scrise cu creionul, nu aveau semnăturile și ștampilele organelor împuternicite. În vagoane destinate transportului de vite au fost aruncate jertfele acestor acte de tiranie: femei gravide, cu copii mici (numai pentru faptul că soții lor au făcut serviciul militar în armata română); mici negustori, considerați „comercianți și elemente sociale străine”; studenți, absolvenți ai școlilor (sovietice!), abia ieșiți de la balul de absolvire (fără a fi anunțați părinții), invalizi etc.

Așa a fost declanșat calvarul basarabenilor deportați de puterea sovietică. Războiul germano-sovietic a pus piatra de început a acestei politici demente a unui stat-criminal față de populația pașnică a unei provincii răpite. Deci, la 6 septembrie 1939 România a declarat că păstrează neutralitatea față de războiul declanșat de Germania împotriva Poloniei. Această stare de neutralitate a fost păstrată până la 28 iunie 1940, când, în înțelegere cu Germania, U.R.S.S. a cucerit teritorii românești: Basarabia, Nordul Bucovinei, Ținutul Herța, insulele de la Gurile Dunării. Astfel, statutul României a fost schimbat: din țară neutră ea a devenit nonbeligerantă.

Constituirea R.S.S. Moldovenești s-a făcut arbitrar, fără a consulta populația românească, autohtonă și majoritară; hotarele noii „republici” au fost trasate, și-

nându-se cont numai de interesele geopolitice ale U.R.S.S. și de ambițiile „tovașilor” ucraineni. Noua împărțire administrativă a Basarabiei a divizat populația românească în diverse republici, fiind supusă ucrainizării sau rusificării forțate.

În acest tragic an în Basarabia s-a aplicat din plin politica de strămutare forțată a populației. În locul coloniștilor germani ridicați și expediați în cel de-al treilea Reich sovieticii au adus ucraineni și polonezi din regiunile de Est ale Poloniei, care nu mai exista ca stat pe harta politică a Europei de atunci. Profitând de plecarea germanilor, împreună cu ei au fugit și mulți români basarabeni, precum și persoane de alte etnii, cetățeni ai României.

Organele represive sovietice au făcut în scurt timp trierea populației după criterii „de clasă”: toate „elementele” considerate ostile proletariatului (citește – regimului sovietic) au fost pregătite pentru deportare în regiunile de Nord și de Est ale U.R.S.S. Operațiunea de deportare a început în noaptea de 12 spre 13 iunie 1941. Conform datelor existente, bolșevicii au reușit să trimită în Siberia 22.000 de basarabeni („planul” prevedea expedierea a 85.000 de oameni nevinovați).

Deși raptul Basarabiei, Nordului Bucovinei, Ținutului Herța a îngrijorat populația acestor teritorii, totuși o parte a reprezentanților etniilor conlocuitoare a salutat venirea forțelor militare sovietice, solidarizându-se cu acest act agresiv al bolșevicilor. Agentura filosovietică din Basarabia și Bucovina a netezit parțial calea invadatorului, ultimul folosind-o în funcții inferioare, ca instrument de exercitare a autorității sale.

Note ¹ *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia. Culegere de documente*, Editura Universitas, Chișinău, 1991, p. 7.

² *Diplomația cotropitorilor. Reperciunile ei asupra Basarabiei și Bucovinei de Nord. Culegere de documente*. Alcătuitor A. Blănoveschi, Editura Universitas, Chișinău, 1992, p. 126.

³ Textul notei în: *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia...*, ed. cit., p. 17-18.

⁴ Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*. Vol. II (1939-1940), Casa de editură și presă „Șansa”, București, 1996, p. 200.

⁵ Gh. Buzatu, *Rolul factorului geopolitic în determinarea opțiunii României privind evacuarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord în 1940*. În: *Geopolitica*, vol. I, Editura Glasul Bucovinei, Iași, 1994, p. 486.

⁶ Carol al II-lea, *op. cit.*, p. 200.

⁷ *Ibidem*, p. 202.

⁸ Petre Andrei, *Jurnal. Memorialistică. Corespondență*, Iași, 1993, p. 92.

⁹ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 488.

¹⁰ Carol al II-lea, *op. cit.*, p. 487.

¹¹ *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia*, ed. cit., p. 19.

¹² *Anexarea Basarabiei în anul 1940 de către Uniunea Sovietică – o consecință directă a Pactului Ribbentrop-Molotov*, Chișinău, 2002, p. 101.

¹³ Ion Șișcanu, *Basarabia în contextul relațiilor sovieto-române. 1940*, Chișinău, 2007, p. 230.

¹⁴ Constantin Sănătescu, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 23.

¹⁵ Anton Moraru, *Contribuții la istoria formării R.S.S. Moldovenești*. În: *Basarabia. 1940*, Chișinău, 1991, p. 172.

¹⁶ *Pactul Ribbentrop-Molotov și consecințele lui pentru Basarabia*, ed. cit., p. 93.

¹⁷ Din discursul Zinaidei Crăciunescu, membră a delegației basarabenilor, trimisă la Kremlin, „Moldova socialistă”, 1940, 7 august.

¹⁸ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), fond 706, inv. 3, d. 7, f. 5.

¹⁹ *Ibidem*, f. 6.

²⁰ *Ibidem*, f. 7.

²¹ Vezi: Ion Șișcanu, *Raptul Basarabiei. 1940*, Editura Ago-Dacia, Chișinău, 1993, p. 77 și urm.; I. Scurtu, C. Hlihor, *Anul 1940. Drama românilor dintre Prut și Nistru*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1992, p. 114 și urm.; F. Mătrescu, *Holocaustul roșu*, București, 1993, p. 20-21 etc.

²² Ion Șișcanu, *op. cit.*, p. 65.

²³ Valeriu Pasat, *Trudnîe straniți istorii Moldovî. 1940-1950* [Pagini dificile ale istoriei Moldovei. 1940-1950], [Culegere de documente], Editura Terra, Moscova, 1994, p. 65-137.

²⁴ *Suferințele Basarabiei și răpirile rusești. Antologie*. Ediție îngrijită, note și comentarii de Florin Rotaru, Editura Semne, București, 1996, p. 457.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*, p. 470.

²⁷ ANRM, f. 706, inv. 1, d. 10, p. I, f. 166.

²⁸ ANRM, f. 680, inv. 1, d. 4232, p. 3, f. 545-546.

²⁹ *Ibidem*, f. 568.

³⁰ ANRM, f. 680, inv. 1, d. 4232, f. 381.

³¹ *Constituția (Lejea temeinică) [a] Republișii Sovietice Soșialiste Moldovenești // „Pământ sovietic”* [Bălți], 1941, 14 februarie.